

Bạo lực học đường – một hiện tượng phi đạo đức cần được lên án nghiêm khắc và kiên quyết loại bỏ

GS.TS. Nguyễn Ngọc Phú
Phó Chủ tịch kiêm Tổng thư ký
Hội Khoa học Tâm lý - Giáo dục Việt Nam

Tóm tắt

Tác giả đã làm rõ những nội dung cơ bản của hiện tượng bạo lực học đường từ việc làm rõ khái niệm; các loại bạo lực học đường; động cơ của các hành vi bạo lực học đường; phân tích nguyên nhân tâm lý – xã hội của hiện tượng này, tác giả chỉ rõ hiện tượng khủng hoảng tinh thần, tâm lý ở đối tượng gây hấn.

Từ hiện trạng các vụ bạo lực học đường xảy ra gần đây, tác giả đã đi đến việc đề xuất 5 giải pháp tâm lý- xã hội nhằm khắc phục, đi đến chấm dứt vấn nạn bạo lực học đường hiện nay.

Từ khóa: *Bạo lực học đường; động cơ; khủng hoảng tinh thần, tâm lý*

1.

Bạo lực học đường là một hiện tượng xã hội xảy ra trong nhà trường, là hành vi bạo lực trong đó một học sinh (hoặc nhóm học sinh) này sử dụng những hành vi bạo lực với một học sinh (hoặc nhóm học sinh) khác bằng những lời nói mang tính miệt thị xúc phạm đến nhân phẩm đối phương, đe dọa làm cho đối phương sợ hãi, hoặc tạo có đón đánh đối phương (bằng tay không hoặc có dụng cụ hỗ trợ như gạch, đá, gậy, dao....) làm cho đối phương bị tổn thất về thể chất, tinh thần, nhằm buộc đối phương phải khuất phục một cách vô lý quyền lực hoặc ý chí của mình.

Hiện tượng bạo lực học đường là hiện tượng phổ biến ở nhiều nhà trường trên thế giới trong đó có cả nước ta, nhiều nhất diễn ra ở lứa tuổi học sinh cuối cấp trung học cơ sở và lứa tuổi học sinh trung học phổ thông – lứa tuổi tâm sinh lý có nhiều biến động, suy nghĩ thường bông bột, dễ bị bạn bè rủ rê lôi kéo, thích tự mình giải quyết mâu thuẫn. Về giới tính, bạo lực học đường không chỉ diễn ra ở nam học sinh mà có cả nữ sinh.

Bạo lực học đường có nhiều dạng:

-Bạo lực tinh thần. Hành vi bạo lực diễn ra bằng cách gây áp lực bằng tinh thần, tâm lý lên người bị xâm hại làm người kia khó chịu, đe dọa gây cho đối phương hoảng sợ, tự lẩn trốn, có khi làm cho người bị xâm hại bỏ học, không dám đến lớp. Ở mức cao hơn, chủ thể gây bạo lực có thể chủ động tung ra những lời nói xúc phạm, nhục mạ, dọa

đấm, chửi bới, chọc tức, mắng nhiếc, bôi xấu đối phương bằng việc tung những tin thất thiệt vô căn cứ, các Clip với chủ định xấu trên mạng.

-*Bạo lực thể chất*. Hành vi bạo lực diễn ra bằng các cú đánh gây thương tích cho người bị xâm hại. Các cuộc đánh đập có thể bằng tay không hoặc đôi khi có kèm các phương tiện hỗ trợ là các hung khí (gậy, dao, gạch, đá...).

-*Bạo lực tinh thần-thể chất*. Là dạng bạo lực kết hợp cả hai loại trên. Cùng với những tấn công gây áp lực về tinh thần, tâm lý đối phương, chủ thể gây bạo lực còn áp dụng cả các hành vi gây hại khác như giạt tóc, đánh, đá. Gần đây, có nhiều vụ rất “kinh khủng” diễn ra trong giới nữ, vốn được mệnh danh là phái “liều yếu đào tơ” nhưng các hành vi kiểu côn đồ diễn ra đã làm nhiều người sững sốt, lo ngại. Xin kể một số vụ trong muôn nghìn vụ đã xảy ra gần đây để chúng ta cùng phân tích:

-Ngày 13-1-2015, **một nữ sinh lớp 7 Trường THCS Lý Tự Trọng, tỉnh Trà Vinh bị bạn cùng lớp đánh hội đồng**. Sự việc diễn ra vào đầu giờ buổi học chiều ngày hôm đó. Có 7 em tham gia đánh, không phải của một lớp mà là học sinh của 4 lớp khác nhau, tức là *sự việc xảy ra có tổ chức với ý đồ được trù tính sẵn*. Trong số người trực tiếp gây hấn có em lớp trưởng của nạn nhân. Trong số 7 em tham gia, có 2 em là nam, 5 em là nữ.¹

Về nguyên nhân bị bạn đánh hội đồng, nạn nhân đã tiết lộ, vào đầu buổi học, bạn lớp trưởng yêu cầu em đi mua đồ cho bạn nhưng em không đi. Sau đó, bạn lớp trưởng lại tiếp tục ra lệnh cho em phải đánh một bạn khác trong lớp nhưng em không chịu. Vì *không nghe lời lớp trưởng* nên em này đã bị lớp trưởng tổ chức đánh hội đồng "*dằn mặt*" học sinh này theo kiểu xã hội đen.

Trước khi đánh, lớp trưởng đã khóa cửa phòng và kêu mấy bạn vào cùng đánh hội đồng. Nữ lớp trưởng trên cũng tham gia dùng ghế nhựa đánh vào đầu nạn nhân. Có một em nam cũng đã tham gia phang cả chông ghế nhựa trúng đầu nạn nhân.

Nạn nhân kể lại: "Khi em đang ngồi thì cả nhóm vây lại. Các bạn thay nhau tát, giạt tóc, đấm, đá, đập ghế vào đầu và khiến em chảy máu cằm. Lúc đó, em cố gắng van xin các bạn đừng đánh và kêu cứu nhưng đã không có ai giúp mà còn đứng hò hét và cổ vũ (*không thể hiểu nổi, đạo đức các em được học tập, được thấm nhuần, được dạy dỗ đã để ở đâu?*). Chỉ đến khi một số bạn hét lên “nó bị chảy máu be bét rồi kìa” thì các bạn mới dừng lại.

Khi được hỏi vì lý do gì mà em không thông báo cho gia đình và nhà trường biết mình đã bị đánh, em cho biết, em sợ bị đánh tiếp, vì bạn lớp trưởng đã đe như vậy.

¹<http://kenh14.vn/xa-hoi/nu-sinh-lop-7-o-tra-vinh-tiet-lo-ve-ly-do-bi-danh-hoi-dong-20150313101830867.chn>

-Nữ sinh lớp 10 học tại Trường THPT Lê Viết Tạo (huyện Hoàng Hóa, Thanh Hóa) bị vây đánh hội đồng². Sự việc xảy ra vào 17h ngày 27/10/2015. Nữ sinh lớp 10 này đang trên đường đi học về thì bị nhóm bạn nữ, có một là học sinh của trường, còn lại là người ngoài trường, vây đánh. Đây rõ ràng là hành vi có tổ chức. Clip dài hơn 2 phút được tung lên mạng vào ngày hôm sau ghi cảnh nữ sinh bị nhóm bạn vây đánh. Nhóm học sinh kéo nạn nhân vào con hẻm nhỏ. Sau vài câu nói, một cô gái che kín mặt và một người khác lao vào tát liên tiếp vào mặt nạn nhân. Một cô gái áo đen khác lao vào đánh khiến nạn nhân ngã ngội bệt xuống đất. Tiếp đó, cô gái bịt kín mặt dùng mũ bảo hiểm đánh mạnh vào đầu nạn nhân này.

Nữ sinh bị đánh chỉ im lặng, đã không phản ứng. Có một điều là là *nạn nhân bị đánh dã man như thế trước sự chứng kiến của nhiều người nhưng đã không có một ai can ngăn. Nhà trường đã giáo dục đạo đức cho các em kiểu gì, mà sao các em khác không lên tiếng can ngăn, chúng ta không thể hiểu nổi?*

-Còn đây là sự việc xảy ra ở cấp tiểu học. Một học sinh lớp 2 đang ăn bánh mì, bị bạn cùng lớp giật, rồi bạn này lấy chân giẫm lên bánh mì, ấn học sinh này vào tường rồi bắt ăn mẩu bánh mì vừa bị giẫm bấn. Kẻ gây tội còn chửi, cướp bút không cho em này viết bài trong ngày hôm đó. Vụ việc xảy ra tại lớp 2B của một trường tiểu học ở Hà Đông (Hà Nội) vào sáng 3-4-2015³. Em này cho biết đã bị bạn giật thức ăn kiểu như trên đã 8 lần. Em không dám mách cô giáo vì sợ cô đánh và có thể còn mắng em thuộc loại mồm to. *Tại sao cô giáo lại thờ ơ được trước những hiện tượng xảy ra như thế? Thật cũng khó tưởng tượng nổi.*

Cùng với vô vàn các thông tin khác mà đây đó ta được biết, có thể thấy, hành vi bạo lực học đường đã xảy ra ở tất cả các cấp học và ngày càng trầm trọng, đặc biệt là các vụ việc diễn ra trong năm 2015 vừa qua.

2.

Các hành vi xâm hại này xuất phát từ các động cơ gì là điều chúng ta cần làm rõ. Có thể tạm liệt kê ra các động cơ sau đây:

² <http://kenh14.vn/xa-hoi/nu-sinh-thanh-hoa-bi-danh-hoi-dong-giua-duong-20151030084313826.chn>

³ <http://kenh14.vn/xa-hoi/ha-noi-giat-minh-nghe-hoc-sinh-lop-2-ke-chuyen-bi-ban-giam-len-banh-mi-roi-bat-an-2015040410359524.chn>

-Thèm muốn được khẳng định bản thân mình trong con mắt người khác do những nguyên nhân tiêu cực từ phía gia đình, nhà trường... Chẳng hạn, đứa trẻ đã bị gia đình mắng nhiếc, không động viên, bố thì đánh đập, mẹ thì hắt hủi... trẻ chán nản thất vọng, suy sụp về tinh thần, muốn trả thù đời, dồn nỗi chán nản này lên người khác và thế là các hành vi gây hấn này đã rất dễ có điều kiện xảy ra.

-Thèm muốn chứng tỏ quyền lực đối với người khác vì một lý do riêng tư nào đó.

-Thèm muốn được chứng tỏ và để được thừa nhận mình là thành viên của một nhóm quyền lực nào đó, cũng là để tự khẳng định vị trí của mình trong con mắt người cùng hội, cùng thuyền. Muốn được bạn hữu thừa nhận thì chí ít mình cũng phải tự chứng tỏ mình có một sức mạnh nào đó.

-Bị thúc ép từ cá nhân, hoặc từ các nhóm bạn bè xấu mà buộc phải thực hiện hành vi xâm hại người khác.

Nguyên nhân của các hành vi bạo lực này gì? Phân tích các vụ bạo lực học đường xảy ra trong những năm qua có thể thấy rõ có một số nguyên nhân sau đây:

-Trước hết, nguyên nhân xảy ra các hành vi bạo lực phải khẳng định là do từ chính các học sinh - chủ thể của các hành vi bạo lực đã chưa được giáo dục đầy đủ, kém phát triển về phẩm chất đạo đức, nhân cách. Trong những tình huống nảy sinh, những học sinh này đã không đủ sức phân biệt được điều hay, lẽ phải và đó là nguyên nhân dẫn đến những hành vi lệch lạc.

-Nguyên nhân từ phía gia đình các em học sinh này với nhiều lý do khác nhau. Gia đình đã thiếu quan tâm đến con cái, thờ ơ, buông trôi việc giáo dục đạo đức con cái mình, phó mặc cho nhà trường. Cũng có gia đình, khi biết con mắc các khuyết điểm về đạo đức, nhân cách đã chỉ biết xử phạt mà không biết chỉ bảo một cách tâm tình để con nhận ra điều hay, lẽ phải và tự sửa. Có gia đình, bố mẹ lục đục, cãi cọ nhau, anh chị em mâu thuẫn đánh chửi nhau, con cái vì thế ít nhiều đã bị ảnh hưởng, mang cái không khí "bạo lực" của chính gia đình mình vào lớp học.

-Nguyên nhân từ tập thể lớp học, nhà trường đã chưa đủ sức trở thành tấm gương, nguồn sức mạnh giáo dục răn đe con trẻ. Tập thể lớp học không mạnh, chưa đủ sức định hướng các giá trị đạo đức tốt đẹp cho các em. Bầu không khí tâm lý lớp học thiếu lành mạnh. Cái sai không được phân tích phê phán. Những điều tốt đẹp không được biểu dương. Các vụ việc xảy ra lại bị xử lý thiếu khách quan, công bằng. Liên quan đến điều này phải kể đến đội ngũ thầy, cô giáo đã thiếu minh bạch, công tâm, đôi lúc chưa thực sự gương mẫu trước các em. Trong giáo dục chưa coi trọng tình người, còn nể nang, trù úm học sinh có những biểu hiện đạo đức yếu kém.

-Hành vi bạo lực của một số em nào đó có chịu tác động xúi bẩy của một số người hoặc nhóm bạn xấu trong lớp mà nhà trường, thầy cô giáo chưa biết cách ngăn chặn kịp thời.

-Một nguyên nhân nữa phải kể đến là tác động của văn hóa đạo đức thiếu lành mạnh từ các Game bạo lực đang lan tràn hiện nay đã là một trong những nguyên nhân gợi ý các em có những hành vi thiếu chuẩn mực.

-Về phía xã hội, phải nhìn nhận thẳng thắn là trong nhiều năm qua, chúng ta đã buông lỏng giáo dục đạo đức cho người dân nói chung, cho con trẻ nói riêng. Phim ảnh bạo lực được trình, chiếu tràn lan. Đồ chơi bạo lực được bày bán công khai ở nhiều nơi. Kỷ cương xã hội thì lỏng lẻo, cái tốt không được ủng hộ khuyến khích kịp thời. Nhiều người sống chân chính thì bị thua thiệt, bị hãm hại. Mặt đạo đức sai trái đã tiêm nhiễm vào lứa trẻ, vô tình khuyến khích các hành vi bạo lực của chúng.

Phân tích các vụ việc xảy ra đặc biệt là các vụ việc gây những hậu quả đau lòng, chúng tôi nhận thấy với những trẻ đã ít nhất một lần có hành vi bạo lực với người khác, có hai điều sau đây cần đặc biệt lưu ý:

-Một là, đa số các em này đã bị khủng hoảng về tinh thần, tâm lý ngay trong chính gia đình của mình mà nguyên nhân là từ những bế tắc trong các vụ việc xảy ra trong gia đình, nhưng chính các gia đình đã không giải quyết nổi, bố mẹ và các thành viên trong gia đình đã không định hướng được cho các em các hành vi đạo đức đúng mực cần có. Các em đã mang theo các bức xúc này vào trong trường, trong lớp của mình và đã dẫn đến các vi phạm.

-Hai là, đa số các em này đã bị khủng hoảng về tinh thần, tâm lý ngay trong chính nhà trường, trong lớp học mà mình đang học. Các em đã bị mất niềm tin về đạo đức con người. Mất niềm tin về sự công bằng, bình đẳng đạo lý ngay trong trường, trong lớp. Các em tự cho mình đã có những hành xử đúng nhưng các thầy, cô, các bạn đã không công bằng, đã cho rằng mình đã bị xử ép, bị trù dập, bởi thế mình phải biết tự bảo vệ mình, dồn “con tức giận” vừa xảy ra vào đối tượng đã có “vướng mắc” với mình để thỏa con tức giận.

Trong các vụ bạo lực học đường, con người không còn nhân tính. Nhiều vụ xảy ra rất thương tâm, đau lòng. Rõ ràng nhận thấy rằng *bạo lực học đường* là các hành vi phi đạo đức giữa người với người, trái với các chuẩn mực đạo đức xã hội cần phải được lên án và có biện pháp ngăn chặn, chấm dứt nó.

3.

Giải pháp nào có thể khắc phục, đi đến chấm dứt được vấn nạn bạo lực học đường hiện nay? Chúng tôi mạnh dạn đề xuất một số giải pháp sau:

1-Giải pháp quan trọng hàng đầu liên quan đến vai trò và trách nhiệm của nhà trường. Nhà trường phải tăng cường chăm lo giáo dục đạo đức cho các em thông qua các nội dung học tập và sinh hoạt hàng ngày, hướng suy nghĩ và hành động của các em vào các hành vi mẫu mực lành mạnh, tốt đẹp, có đạo đức, có văn hóa. Thầy, cô và nhà trường phải biết lồng vào các nội dung học tập ngay trên lớp một cách tự nhiên nhằm trang bị cho các em những hành vi đạo đức cần có, giúp các em có các kỹ năng kiểm soát hành vi, đặc biệt là kỹ năng kiểm soát giận dữ (nếu có) và giải quyết xung đột nếu gặp phải. Nhà trường phải dạy các em *sống có kỷ luật, biết kịp thời lên án* mạnh mẽ các hành vi vô kỷ luật, phi đạo đức cả bằng lời nói và hành động cụ thể chứ không phải chỉ biết đứng ngoài chứng kiến các hành vi vô đạo đức tự do diễn ra mà mình thì vô can, đứng ngoài cuộc. Nhà trường cần tạo điều kiện tốt nhất cho tổ tư vấn tâm lý học đường phát huy hiệu quả hoạt động của tổ này trong việc định hướng, khuyến khích, khen thưởng các hành vi đạo đức mẫu mực. Giáo viên chủ nhiệm lớp cần đặc biệt nắm chắc tâm tư nguyện vọng của học sinh, những mâu thuẫn nảy sinh trong quan hệ nội bộ học sinh và chủ động lường trước các phương án khác nhau giải quyết các mâu thuẫn này.

Nhà trường phải kịp thời và có biện pháp xử phạt nghiêm với tội học sinh đánh nhau, bất kể ở đâu, không chỉ bó hẹp các vụ việc diễn ra trong khuôn viên trường. Nhà trường phải có đủ chế tài kỷ luật nghiêm để răn đe, giáo dục học sinh và làm gương cho những học sinh khác.

2-Giải pháp quan trọng thứ hai liên quan đến trách nhiệm của gia đình. Gia đình, đặc biệt là các bậc bố, mẹ phải đặc biệt quan tâm đến giáo dục con trẻ. Bố mẹ phải hiểu con, *hiểu được bạn bè của con, nói chuyện* được với con. Bố mẹ phải làm sao trở thành *bạn của con* để con thoải mái bộc bạch các tâm tư nguyện vọng của mình, qua đó bố mẹ tìm cách lựa lời đưa đến cho con các suy nghĩ và hành động đúng.

Điều này nói ra quả là rất đơn giản, mang tính lý thuyết muôn thuở nhưng làm được mới khó, và trên thực tế không phải gia đình nào cũng làm được. Tại sao bố mẹ không nắm được tâm tư của con cái? Tại sao con cái không thích đi chơi với bố mẹ? Tại sao con cái không thích nói chuyện với bố mẹ? Tại sao bố (hoặc mẹ) không thể nói chuyện được với con? Bố (hoặc mẹ) vừa nói chuyện được một tí với con thì cả hai bên đều nổi khùng lên, không ai chịu nhường ai và cả hai bên đều vội vã chia tay, mặc dầu cả hai bên đều không muốn.

Về mặt tâm lý học, một *khi bố (hoặc mẹ) không nói chuyện được với con cái mình, thì cũng đồng nghĩa với sự thất bại của giáo dục gia đình với con trẻ.*

3-Bạo lực học đường là một vấn nạn. Nhà trường chúng ta có trong tay cả một tổ chức gồm đội ngũ các thầy, cô có trách nhiệm, đầy quyền uy và năng lực, chẳng nhẽ lại không đủ sức ngăn cản, loại bỏ hiện tượng phi đạo đức này?

Câu hỏi trên sẽ có lời giải nếu từng trường, tùy theo hoàn cảnh, điều kiện riêng của mình biết suy nghĩ, sáng tạo ra các hình thức hoạt động phong phú nhằm kiểm soát được hiện tượng này và đi đến chấm dứt nó. Chẳng hạn, có thể thành lập *Ban duy trì nếp sống đạo đức văn minh* trong trường do một thầy hiệu phó làm trưởng ban, dưới có các đội, tổ... Có thể chọn một số thành viên tích cực, có đạo đức làm nòng cốt. Cũng có thể chọn làm thành viên một vài em vốn trước đây *ngổ ngáo*, hay đầu têu các vụ đánh nhau trong trường, nay đã có tiến bộ, tham gia Ban này để giữ gìn trật tự chung. Kinh nghiệm giáo dục của Antôn Xêminôvich Macarencô (1888-1939), được trình bày trong tác phẩm nổi tiếng của ông mang tên *Bài ca sư phạm* chắc chắn sẽ giúp chúng ta sáng tạo ra nhiều giải pháp hữu ích khác.

4- Cần xây dựng tốt và tổ chức hoạt động có hiệu quả cơ chế phối hợp giáo dục giữa Nhà trường - Gia đình - Xã hội. Những người tham gia trong guồng quay này phải thực sự là những người có tâm huyết, đầy trách nhiệm trong việc giáo dục trẻ.

5-Và cuối cùng, xã hội phải là một xã hội kỷ cương, luật pháp phải được thực thi nghiêm minh, cái tốt phải được bảo vệ, tuyên dương, cái xấu phải bị lên án, ngăn chặn và phải được xử lý nghiêm khắc... Đảng, Nhà nước và các cơ quan chuyên trách về luật pháp phải thực sự kiên quyết mạnh tay với **mức độ xử phạt cao nhất** không châm trước với các hành vi tham nhũng, lừa gạt, dối trá, vô kỷ luật, vô nhân tính giữa các con người, có thể mới có tác dụng răn đe người khác và hy vọng dẹp bỏ được các hành vi phi đạo đức nói chung, các hành vi bạo lực học đường nói riêng ra khỏi đời sống nhà trường hiện nay./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. A.X. Macarencô, *Bài ca sư phạm*, Matxcova 1935.
2. Nguyễn Ngọc Phú (chủ biên), *Chuẩn mực đạo đức con người Việt Nam hiện nay*, Nxb QĐND, Hà Nội, 2006.
3. Nguyễn Ngọc Phú, *Gia đình và việc chăm sóc giáo dục trẻ em trong điều kiện mở cửa và hội nhập thế giới*, Tạp chí Phát triển Giáo dục, N-5 (Tháng 9+10/2000), tr. 24-25.
4. <http://kenh14.vn/xa-hoi/nu-sinh-lop-7-o-tra-vinh-tiet-lo-ve-ly-do-bi-danh-hoi-dong-20150313101830867.chn>
5. <http://kenh14.vn/xa-hoi/nu-sinh-thanh-hoa-bi-danh-hoi-dong-giua-duong-20151030084313826.chn>

6. <http://kenh14.vn/xa-hoi/ha-noi-giat-minh-nghe-hoc-sinh-lop-2-ke-chuyen-bi-ban-giam-len-banh-mi-roi-bat-an-2015040410359524.chn>

(Bài viết đã được công bố trong Tuyển tập công trình khoa học Hội thảo quốc gia mang tên “*Phòng, Chống bạo lực học đường trong bối cảnh hiện nay – Thực trạng và giải pháp*” do Hội Khoa học Tâm Lý - Giáo dục Việt Nam tổ chức ngày 21 - 22 tháng 7 năm 2016 tại thành phố Biên Hòa, tỉnh Đồng Nai, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội, 2016, tr.17 - 22).